

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Birding Helgeland

Sårbarhetsanalyse for Støtt, Meløy kommune

NIBIO RAPPORT | VOL. 7 | NR. 176 | 2021

Thomas Holm Carlsen

Avdeling for kulturlandskap og biologisk mangfold

TITTEL/TITLE

Birding Helgeland – sårbarhetsanalyse for Støtt, Meløy kommune

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Thomas Holm Carlsen

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
10.11.2021	7(176) 2021	Åpen	52414	21/00621
ISBN:	ISSN:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:	
978-82-17-02946-5	2464-1162	21	0	

OPPDRAAGSGIVER/EMPLOYER:

Visit Helgeland

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Kristin Johansen

STIKKORD/KEYWORDS:

Birding Helgeland, Visit Helgeland, Støtt, sårbarhetsanalyse, reiseliv, fugl, hekkesesong, Biotope, fugleskjul

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Kulturlandskap og biologisk mangfold

SAMMENDRAG/SUMMARY:

NIBIO har foretatt en sårbarhetsanalyse i forbindelse med en mulighetsstudie for å utvikle fugleturisme på Støtt, Meløy kommune. Analysen tar utgangspunkt i kartlegging av fuglelivet under hekkesesongen i relasjon med planene om å sette opp tre fugleskjul på Innerstøtt og Svenningen. Fugleskjulene er designet av arkitektfirmaet Biotope. Det er et mål og ønske fra grunneier og driver av Støtt brygge å utvikle et reiselivskonsept basert på fuglelivet på og rundt Støtt. Utviklinga må skje i en bærekraftig kontekst der man sikrer at fuglenes tåleevne og sårbarhet blir prioritert og tatt hensyn til.

LAND/COUNTRY:

Norge

FYLKE/COUNTY:

Nordland

KOMMUNE/MUNICIPALITY:

Meløy

STED/LOKALITET:

Støtt

GODKJENT /APPROVED

Anders Nielsen

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

Thomas Holm Carlsen

AVDELINGSLEDER**FORSKER****NIBIO**NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

1 Innledning

Helgeland er en av de regionene i Norge som har hatt kraftigst vekst i overnattingsdøgn og omsetning relatert til reiseliv de siste årene (jfr. tall fra www.ssb.no). Helgeland refereres på folkemunne som «det nye Lofoten» og har de siste årene fått mye oppmerksomhet i media både innlands og utlands. «Himmelblå-effekten» var en viktig utløsende faktor for den økte interessen for Helgeland. «Himmelblå» er en norsk dramaserie produsert av NRK som gikk på TV mellom 2008 og 2010 og ble svært populær. Den lille havkommunen Vega fikk UNESCO-status i 2004, noe som bidro til å sette Vega og den unike skjærgården langs kysten på kartet. Verdensarvstatusen bidro også til å løfte frem den unike kystkulturen med fiskarbondens liv og virke, samt det unike samspillet mellom ærfugl og folk gjennom dunsanking. Andre destinasjoner på Helgeland som har fått mye oppmerksomhet er Træna, øykommunen ytterst i vest på Helgeland. Træna er et lite øysamfunn som har skapt en av Norges mest ettertraktede musikkfestivaler, Trænafestivalen, som gjennomføres i spektakulære omgivelser. Polarsirkelen, den teoretiske grensa for midnattssol og mørketid, går gjennom Helgeland og midnattssol er noen folk både fra inn- og utland ønsker å oppleve. Mørketida trekker også flere og flere turister som først og fremst jakter etter nordlyset. Mange destinasjoner og aktører innen reiseliv på Helgeland har satset og investert tid, energi, krefter og kapital på å utvikle produktene sine til noe ekstraordinært og har i stor grad også lyktes. Det tilbys mat i verdensklasse med tradisjonelle oppskrifter og lokale råvarer og opplevelser i verdensklasse i form av havpadling, rafting, fjellklatring, RIB-turer, sykkelturner, fisking og mye mer.

For å lykkes med å utvikle en region på en helhetlig måte kreves det et tett samarbeid mellom ulike destinasjoner, reiselivsbedrifter, forvaltning og reiselivsutviklere. Det må jobbes mot felles mål med noen felles bærebjelker som bærekraft, kvalitet, lønnsomhet og pålitelighet. For å utvikle reiselivsopplevelser basert på natur, må det tas hensyn til både bærekraft og sårbarhet. Sårbarhetsaspektet i utvikling av reiselivskonsept er forsket på bl.a. på Svalbard (se bl.a. Hagen m.fl. 2014), i verneområder knyttet til fjellet (Eide m.fl. 2015) og i Vegaøyan Verdensarvområde (Bär m.fl. 2010).

Reiselivskonsept basert på observasjoner av fugl er et relativt nytt konsept i Norge. NIBIO (tidl. Bioforsk) har vært med og utviklet birding-konseptet på Varangerhalvøya i Finnmark, bl.a. ved å bygge opp lokal kompetanse på fugl, utviklet flere fugledestinasjoner, utformet faktaark, temaark og fugleplakater (<https://www.nibio.no/tema/landskap/fugleturisme>) og laget veileder for prosjektering av publikumsanlegg som fugletårn, fugleskjul og fuglestier (Bangjord m.fl. 2013). Arkitektfirmaet Biotope har også vært aktiv i utviklinga av fugleturisme på Varangerhalvøya med design, prosjektering og oppsetting av ulike fugle- og fotoskjul (www.varanger.net).

Prosjektet Birding Helgeland er initiert av reiselivet på Helgelandkysten med Visit Helgeland som regional prosjektleder. I denne første fasen av en større og mer omfattende sårbarhetsanalyse for fugleturisme på Helgeland er det i dette prosjektet avgrenset to aktuelle områder, Lovund i Lurøy kommune og Støtt i Meløy kommune. Lovund er kjent for sin lundefugl. 14. april er Lundkommardagen og da kommer flere tusen lunder inn fra havet og finner tilbake til hekkeplassene sine i Lundura naturreservat. Lundura er eneste hekkeområde for lunde i Nordland sør for Røst. På Lovund kan man treffe på mange ulike mer eller mindre sårbare og sjeldne fuglearter som hubro, havørn, kongeørn, vandrefalk, tyvjo, ærfugl, alke, lomvi, havsvale, storspove, sildemåke m.m.

Støttværet naturreservat er opprettet for å ivareta et viktig område for ulike sjøfugler. Reservatet dekker store deler av skjærgården utenfor og i nærheten av hovedøya Inner-Støtt og Svenningen hvor bebyggelsen er. I reservatet hekker det flere par smålom, og flere arter gressender som stokkand, krikand og brunnakke. Videre finner man vaderarter som sandlo, steinvender, rødstilk og strandsnipe. Tyvjoen er en vanlig art på det indre av øyene. Sildemåke hekker i området, i tillegg til flere par havørn. Vanlige sjøfugler som stormåker, grågås, tjeld, terner og ærfugl hekker også innenfor

reservatet, i gode bestander. Fuglelivet er også rikt og variert på hovedøyene Innerstøtt og Svenningen og gir gode muligheter for fugleturisme i dette vakre øyværet i Meløy.

Arkitektfirmaet Biotope har laget en mulighetsstudie for Lovund og for Støtt med forslag til plasseringer av ulike fugleskjul og fotoskjul, samt forslag til ulike tiltak for å tiltrekke seg fugler relatert til utviklinga av fugleturisme. Plasseringer av fugleskjul og fotoskjul med noen justeringer er kartfestet i mulighetsstudiene for henholdsvis Lovund og Støtt.

Fuglers sårbarhet endres i løpet av kalenderåret. Eksempel på sårbare faser er hekkeperioden, myting, overvintring, ungefassen og rasting for langdistansetrekkere, med hekkefasen som den mest sårbare. Denne første delen av et større sårbarhetsanalysekonsept vil sette søkelys på sårbarhet i forbindelse med hekkefasen (15. april – 31. juli) og avgrenset til landbasert fugleturisme (fotturister) på Lovund og på Støtt. Fugleturisme basert på båtkjøring (eks. RIB) må komme i en annet prosjekt.

Sårbarhetsanalysen på Lovund og Støtt vil bli basert på:

- Kartlegging av fuglelivet i de to destinasjonene (Lovund og Støtt) relatert til hekkesesong (feltarbeid, intervjuer med ressurspersoner på fuglelivet og en litteraturstudie). Belyse spesielle kvaliteter som bør fremheves i andre tilsvarende fugleturismekonsept.
- Lage et sårbarhetskart for hekkefasen på Lovund og på Støtt basert på fuglekartlegginga og ulike arters følsomhet for forstyrrelser.
- Vurdere plasseringer (forenklet konsekvensvurdering) av du foreslåtte observasjonsbuene i forhold til fugleverdien/sårbarhet (gjelder spesielt for Støtt).

2 Metode

Støtt ble befart av undertegnede 18. og 19. mai, 2021. Befaringa ble i all hovedsak avgrenset til eksisterende veier og stier på Svenningen og Innerstøtt. Det ble ikke utført kartlegging i Støttværet naturreservat med noen få unntak ved bruk av teleskop fra Svenningen i retning vest-nordvest.

Observasjoner av fugl under befaringa ble angitt med art, antall, kjønn (M = male/han, F = female/hun), alder (ad = adult, juv = juvenil, 1K = årstetkalender år, 2K = andre kalenderår osv.) og aktivitet (eks. hekking/hekkeadferd, næringsøkende, overflygende e.l.). Alle fugleobservasjoner under befaringa har blitt lagt inn i det nasjonale rapporteringssystemet for arter, artsobservasjoner i www.artsobservasjoner.no). Tidligere registreringer av fugl fra Støtt ble hentet ut fra artsdatabankens database (www.artskart.artsdatabanken.no). I tillegg til tilgjengelig data rundt tidligere registreringer ble det foretatt et intervju med Magnar Fagerli, NOF medlem og en av ornitologene som kjenner fuglelivet på Støtt best. Driver av Støtt brygge, grunneier og initiativtaker til prosjektet Birding Helgeland, Eva Andersen har god kjennskap til fuglelivet på Støtt og guidet undertegnede til sentrale fuglelokaliteter på Svenningen og Innerstøtt under befaringa i mai.

Sårbarhet blir i dette prosjektet behandlet overordnet og ikke spesifikt for hver art. Vurderinga av sårbarhet er for det første avgrenset til hekkesesongen (mai – august) og for det andre angitt som en samle verdi for de aktuelle artene som hekker i ulike verdifulle områder. Faktorer som påvirker sårbarhet:

- Plassering av reir. Bakkehekkere er generelt mer sårbare enn hulerugere og arter som bygger reir i trær.
- Toleranse for forstyrrelser og risiko for desertering (forlate reir med egg eller unger). Store forskjeller mellom arter. Deserteringsrisiko reduseres generelt utover hekkesesongen som en funksjon av tid og investering.
- Tetthet av hekkere. Generelt er kolonihekkere mer sårbare for forstyrrelser enn solitære hekkere, først og fremst fordi arter som danner kolonier hekker mer åpent med en betydelig større grad av eksponering og synlighet enn solitære arter som skjuler seg bedre og opptrer mer kryptisk (vanskeligere å oppdage).

Det ble lagt ekstra vekt på fugletaksering i de områdene hvor det er planlagt å plassere fugleobservasjonsbuene/fotoskjulene fra arkitektfirmaet Biotope. Dette for å vurdere om plasseringa er god i forhold til fugleverdier og sårbarhet og fordi man kan forvente ekstra høy aktivitet fra fugleinteresserte og andre turgåere ved fugleobservasjonsbuene.

3 Resultat

Det gamle og koselige handelsstedet og fiskeværret Støtt ligger i Meløy kommune ca. 12 km vest for kommunesenteret Ørnes og en drøy km sørvest for landemerket Kunna. Støtt representerer den nordlige delen av Helgelandskysten i grensa til Salten og Gildeskål kommune og markedsføres som «Top of Helgeland» på Visit Helgeland sin nettside (www.visithelgeland.com). Figur 1 viser Støttværet med hovedøyene Innerstøtt og Svenningen, hvor man finner bebyggelsen og øyene tilknyttet Støttvær naturreservat.

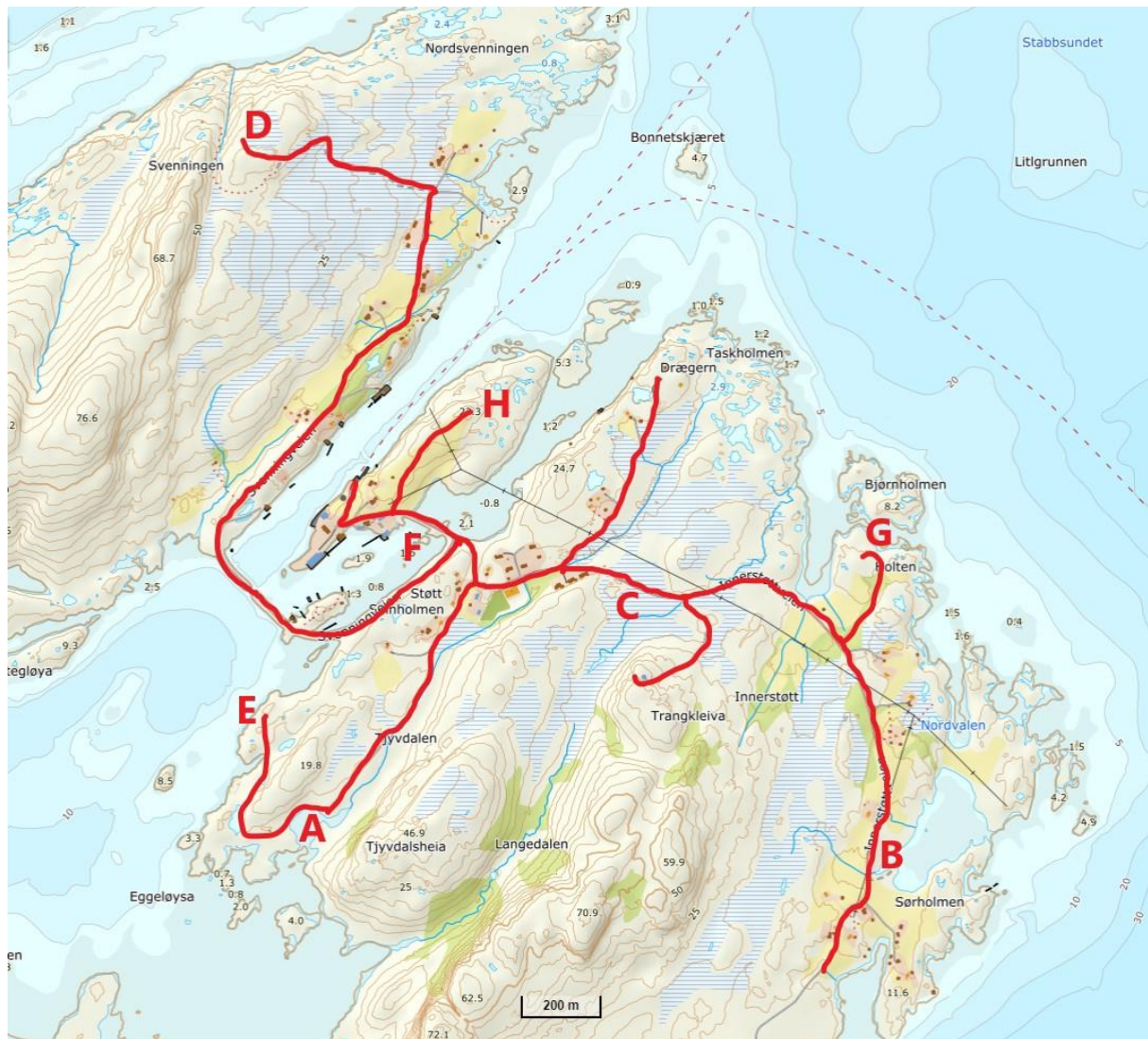

Figur 1: Støttværet består av hovedøyene Svenningen og Innerstøtt, samt Helløya, Måøya, Hundholmen, Sengsholman og øvrige holmer og skjær tilknyttet Støttværet naturreservat.

3.1 Registreringer under feltarbeidet

Under feltarbeidet, 18. mai, var været på formiddagen tilfredsstillende for fuglekikking, med 10-12 grader, overskyet og bris fra sørøst. I løpet av ettermiddagen økte vinden på. På kvelden blåste det kuling fra sørvest og det regnet til dels kraftig, noe som gav dårlige forhold for fuglekikking. Heldigvis var dette forbigående og på morgenen den 19. mai hadde det stilnet av og sluttet å regne. Skydekket ble lettere og lettere utover dagen og sola stakk så vidt frem før feltarbeidet måtte avsluttes midt på dagen.

Figur 2 viser ruta som ble befart i forbindelse med feltarbeidet 18. og 19. mai. Bokstavene (A-H) angir spesielt interessante områder for fuglekikking.

Figur 2: Figuren over Sveningen og Innerstøtt viser ruta som ble befart under feltarbeidet. Bokstavene A-H angir spesielt interessante områder for fuglekikking.

Bokstav A, Tyvdalen: Veien gjennom Tyvdalen går gjennom variert natur med gjengrodd kulturlandskap, fuktige sumpskog og åpent heilandskap. Veien ender ned mot sjøen der det bl.a. er etablert en gapahuk (bilde 1). Her er det tenkt å sette opp en av fugleobservasjonsbuene tegnet av Biotope. I samme område er det en gammel bål plass som benyttes årlig for å brenne hageavfall og annet trevirke (bilde 2). Fuglemessig er dette først og fremst et spennende område for å observere næringsøkende vadere. Under befaringa ble det registrert storspove (1 ad), tjeld (5 ad), sandlo (2 ad) og strandsnipe i fjæresonen her. I tillegg ble det registrert ravn (1 ad), steinskvett (1 ad), linerle (2 ad) og en jaktende tårnfalk (ad). Den mest spesielle fugleobservasjonen her var et hekkende par med fjellvåk i fjellsida nedenfor Tyvdalheia. Den rugende hunnen varslet begge gangene området ble besøkt og virket forstyrret av vårt nærvær. Fra gapahuken og aktuell plassering for fugleskjul har man et godt overblikk sør og sørvest over sundet til Helløya. Her ble følgende fugler observert, siland (4 par), grågås (6 ad), fiskemåke (1 ad), gråmåke (2 ad) og svartbak (1 ad).

I skogsområdene i Tyvdalen ble det registrert løvsanger (3 M), heipiplerke (1 M), enkeltbekkasin (3 M), bokfink (1 M), ringdue (1 ad) og gjerdesmett (1 M).

Bilde 1: Grunneier og driver av Støtt brygge, Eva Andersen ved enden av veien i Tyvdalen, Innerstøtt. Gapahuken skimtes i høyre bildekant. Foto: Thomas Holm Carlsen.

Bilde 2: Bålplass for hageavfall og trevirke i Tyvdalen. Foto: Thomas Holm Carlsen.

Bokstav B, valen ved Sørholmen: Et bildeskjønt område med en val med fine og intakte strandenger tilknyttet (bilde 3). Viktig område for vadere og ender. Det ble registrert gravand (2 M, 1 F) (bilde 4), grågås (20 ad), linerle (1 ad), storspove (4 ad), rødstilk (2 ad), sandlo (4 ad), tjeld (2 ad), enkeltbekkasin (1 M), heipiplerke (1 M), tårnfalk (1 ad, overflygende) og fiskemåke (4 ad).

Bilde 3: Valen ved Sørholmen. Et viktig leveområde primært for rastende vadere, gås og ender. Foto: Thomas Holm Carlsen.

Bilde 4: Gravender (2 M og 1 F) i valen ved Sørholmen. Foto: Thomas Holm Carlsen.

Bokstav C, myrområde nordvest for vanntårnet (bilde 5): Våtmarksområdet er et viktig område for enkeltbekkasin (flere spillende hanner). Det ble også registrert sivspurv (1 M) i et vierkratt i området (bilde 6).

Bilde 5: Våtmarksområdet nordvest for vanntårnet er et viktig funksjonsområde for vadere som enkeltbekkasin. Foto: Thomas Holm Carlsen.

Bilde 6: Sivspurv-hann i ei lita bjørk i våtmarksområde nordvest for vanntårnet. Foto: Thomas Holm Carlsen.

Bokstav D: Svenningen, med utsikt vestover: Utkikkspunktet på Svenningen er enkelt tilgjengelig fra stien som går opp til de gamle bunkerne og kanonstilling fra 2. verdenskrig. Her får man god oversikt vestover mot Store og Lille Sengsholmen (innafor naturreservatgrensa) (bilde 7), samt over Nordsveningen. På Nordsveningen finnes det flere små vann og innsjøer. Her ble det registrert grågås (10+ ad), brunnakke (par), rødstilk (1 ad), fiskemåke (2 ad), stokkand (1 M) og toppand (par). På sjøen ved Sengsholmene ble det registrert havelle (30 ad, rastende), grågås (4 ad), siland (par), ærfugl (20 ad), sildemåke (4 ad), svartbak og gråmåker, teist (1 ad) og islom (1 ad i sommerdrakt, rastende) (bilde 8). I tillegg ble det observert storspove (3 ad), skjærpiplerke (4 ad) og to voksne havørner på Sengsholmene.

Bilde 7: Oversikt mot store og lille Sengsholman fra utkikkspunktet ved bunkerne på Svenningen. Foto: Thomas Holm Carlsen.

Bilde 8: Islom (ad) i sommerdrakt er en attraktiv «godbit» for fugleinteresserte. Foto: Thomas Holm Carlsen (mobilbilde gjennom teleskop).

Bokstav E, bassenget mellom molo og Stegløya. På vei til Svenningen, 19. mai stoppet jeg på moloen mellom Innerstøtt og Svenningen og observerte alke (2 ad) (bilde 9), teist (1 ad), smålom (par) og siland (10 ad) i bassenget mellom molo og Stegløya. I tillegg ble det resiterte steinkobbe og oter her. To liryper fløy rett over hodet mitt og landet i heilandskapet på Svenningen. På vei tilbake etter å ha kikket på fuglelivet fra Svenningen (bokstav D), lå det åtte alker i bassenget og et par med ærfugl i tillegg til det som ble registrert tidligere.

Bilde 9: Næringssøkende alker i bassenget mellom molo og Stegløya. Foto: Thomas Holm Carlsen.

Bokstav F, området ved Støtt brygge: Ved bryggeanlegget hekker bl.a. stær og gråspurv. Det er et rikt fugleliv her med arter som svarttrost (1 M), gråtrost (6 ad), gransanger (1 M), løvsanger (2 M), taksvale (10 ad), låvesvale (8 ad), linerle (2 ad) og steinskvett (1 ad). I fjæreområdene ble det sett strandsnipe (1 ad), rødstilk (1 ad), stokkand (par), gråhegre (1 ad), siland (2 par), grågås (10 ad) og fiskemåke (4 ad). Gråmåke og svartbak hekker her. Det er en liten koloni med gråmåke som hekker i områdene ved bokstav H.

Bokstav G, Bjørnholmen: På vei ut mot Bjørnholmen går man forbi et parti med gjengrodd kulturmark og en bjørkeskog med flere store og gamle seljer og rogn. Ti bergirisk ble observert på en åkerlapp her og to grågåsreir med seks egg i hver ble funnet i kulturmarka. Fra en høyde ved Holten har man god oversikt over Stabbsundet og Støttsundet mellom Støtt og Kunna. Her ble det observert ærfugl (ca. 10 par), sildemåke (1 ad), svartand (ca. 10 par), storskarv (4 ad), teist (4 ad) og en steinkobbe.

3.2 Tidligere registreringer av fugler på Støtt

Støtt er og har vært et yndet mål for fugleinteresserte spesielt i senere tid. Støttværet naturreservat ble opprettet i 2002 og etter den tid har det blitt lagt inn over 1500 observasjoner av fugl i artsobservasjoner, rapporteringssystemet for arter (www.artsobservasjoner.no) fordelt på 125 arter. En av de store kvalitetene med Støtt som gjør lokaliteten svært interessant for fuglekikkere er variasjonen i fuglearter og ulike artsgrupper. Her finner vi et bredt utvalg av sjøfugler som lunde, alke, teist, krykkje, storskarv og ærfugl, ulike koloniserende måkearter som gråmåke, svartbak, fiskemåke og hettemåke, rastende innlandshekkere som havelle, sjøorre og svartand, kulturlandskapsarter som stær, storspove, buskskvett, låvesvale, gulspurv, sanglerke og vipe (se Pedersen 2020), rovfugler og ugler som tårnfalk, dvergfalk, hønsehauk, spurvehauk, fjellvåk, havørn, jordugle og hornugle, skogsarter som gråtrost, måltrost, kjøttmeis, fuglekonge, grønnfink og ringdue, hei- og fjellarter som heilo, heipiplerke, lirype og blåstrupe, samt ulike vaderarter, gressender, kråkefugler m.m.

Hele 30 rødlistede arter har blitt registrert på Støtt og i Støttværet naturreservat, noen sjeldne arter, men de fleste årlige gjester eller stasjonære arter. At en art er rødlistet betyr at den er sårbar og truet og er i mange tilfeller også sjelden noe som gjør slike arter eksklusiv for en fuglekikker. Tabell 1 oppsummerer funn av rødlistede fuglearter for Støtt og tilknyttede øyer.

Tabell 1: Oversikt over rødlistede fuglearter registrert på Støtt

Artsnavn	Vitenskapelig navn	Rødlistestatus ^a
lomvi	<i>Uria aalge</i>	CR
alke	<i>Alca torda</i>	EN
brushane	<i>Calidris pugnax</i>	EN
havhest	<i>Fulmarus glacialis</i>	EN
krykkje	<i>Rissa tridactyla</i>	EN
makrellterne	<i>Sterna hirundo</i>	EN
vipe	<i>Vanellus vanellus</i>	EN
hettemåke	<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	VU
horndykker	<i>Podiceps auritus</i>	VU
lappspurv	<i>Calcarius lapponicus</i>	VU
lunde	<i>Fratercula arctica</i>	VU
rosenfink	<i>Carpodacus erythrinus</i>	VU
sjøorre	<i>Melanitta fusca</i>	VU
skjeand	<i>Spatula clypeata</i>	VU
stjertand	<i>Anas acuta</i>	VU
storspove	<i>Numenius arquata</i>	VU
teist	<i>Cephus grylle</i>	VU
bergirisk	<i>Linaria flavirostris</i>	NT
blåstrupe	<i>Luscinia svecica</i>	NT
fiskemåke	<i>Larus canus</i>	NT
gjøk	<i>Cuculus canorus</i>	NT
gulneblom	<i>Gavia adamsii</i>	NT
havelle	<i>Clangula hyemalis</i>	NT
hønsehauk	<i>Accipiter gentilis</i>	NT
lirype	<i>Lagopus lagopus</i>	NT
sivspurv	<i>Emberiza schoeniclus</i>	NT
stær	<i>Sturnus vulgaris</i>	NT
svartand	<i>Melanitta nigra</i>	NT
taksvale	<i>Delichon urbicum</i>	NT
tyvjo	<i>Stercorarius parasiticus</i>	NT
ærfugl	<i>Somateria mollissima</i>	NT

^a CR = kritisk trua, EN = sterkt trua, VU = sårbar, NT = nært trua

3.3 Plassering av fugleskjul

I forbindelse med satsninga på fugleturisme på Støtt er det planlagt å plassere tre fugleskjul på ulike steder på Støtt. Tanken med fugleskjulene er bl.a. å:

- kanalisere ferdselen på Støtt for fugleinteresserte og turister generelt.
- tilrettelegge for gode fuglekikker- og fotomuligheter, samtidig som plasseringene tar hensyn til sårbarhet og forstyrrelser.
- skape engasjement og interesse for stedet ved at fugleskjulene har en unik design (Biotope), og blir attraksjoner i seg selv.

Figur 3 angir plassering (1-3) av de tre fugleskjulene.

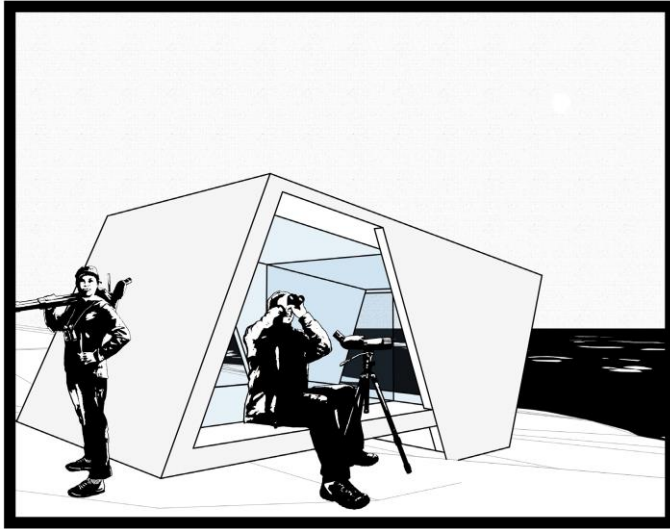

Figur 3. Plassering av de tre ulike fugleskjulene på Innerstøtt og på Svenningen.

Arkitektfirmaet Biotope har kompetanse både på det arkitektoniske og på ornitologi og har utviklet konseptet, designet og bygget flere ulike fugleskjul, fotoskjul og gapahuker på Varangerhalvøya i Finnmark (www.biotope.no, www.varanger.net). Biotope har laget en mulighetsstudie for Støtt og Lovund. De tre fotoskjulene for Støtt har alle unike utforminger og funksjoner.

3.3.1 Fugleskjul 1. «North-west bunker view point»

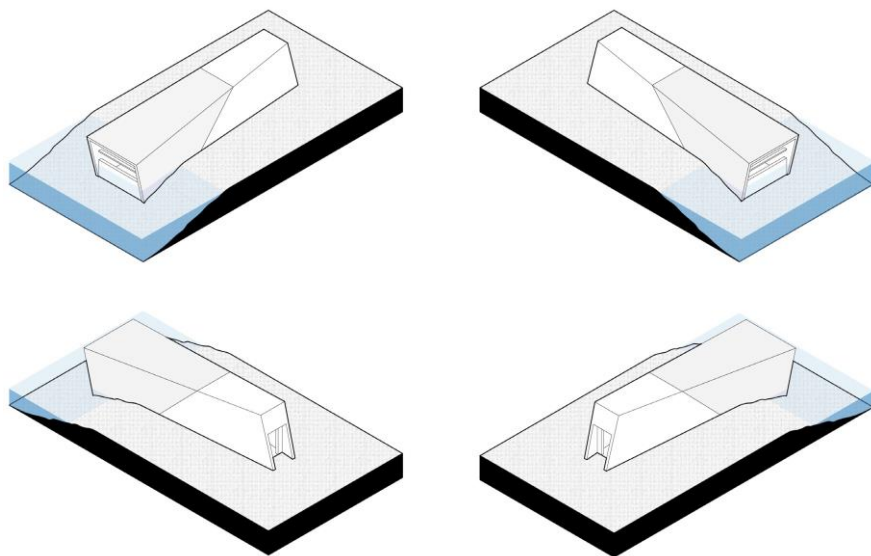
Formet som en gapahuk beliggende ved en av bunkerne på Svenningen (figur 4). Gapahuken skal gi le for vind fra alle vindretninger samtidig som man får godt utsyn over Støttværet naturreservat (fugleområde D). En relativt enkel og kostnadseffektiv konstruksjon å oppføre og er fleksibel i bruk med gode benkeplasser.

Figur 4. Skisse over fugleskjul 1, «North-west bunker view point» på Svenningen. Hentet fra mulighetsstudien til Biotope.

3.3.2 Fugleskjul 2. «Half-submerged photo hide».

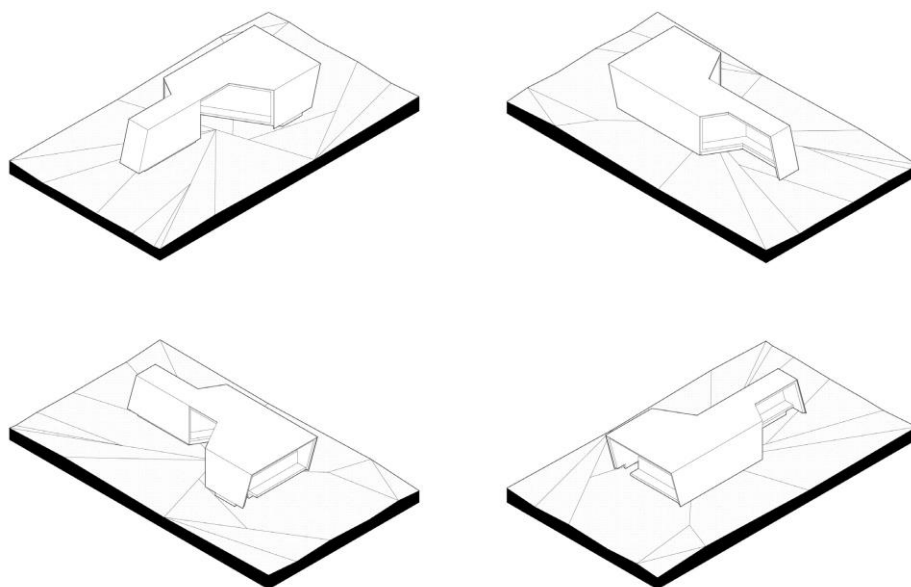
Dette halvt nedsenkede fugleskjulet var i utgangspunktet tenkt plassert litt ute i den største dammen på Nordsveningen. I løpet av prosjektperioden har det opprinnelige plasseringsforslaget blitt forkastet som følge av bekymring for forstyrrelse overfor dykkender som benytter området under hekking. Ny plassering er lagt til strandsonen i Tyvdalen. Funksjonen til dette skjulet er bygge det halvveis ned i grunnen slik at man kan observere vadere, ender, gås og andre arter som trives i strandsonen mer eller mindre nede ved bakkenivå. Bygget er langstrakt, og inngang til skjulet er i bakkant for å begrense forstyrrelsen på fuglelivet (figur 5). Det vil medføre større utfordringer å anlegge et slikt halvt nedsenket bygg i strandsonen kontra i tilknytning til et ferskvann, med tanke på tidevannsproblematikken. Gode og velfunderte vurderinger må tas i betraktning før et slikt bygg plasseres i strandsonen.

Figur 5. Fugleskjul 2, «Half-submerged photo hide». Hentet fra mulighetsstudien til Biotope.

3.3.3 Fugleskjul 3. «360° View Point».

Dette store og romslige bygget er tenkt plassert på en liten høyde i Tyvdalen for å gi 360-graders utsyn. Bygget gir le for alle vindretninger, samtidig som bygget er romslig og godt egnet for å ta med større turgrupper (figur 6). Skjulet gir spesielt godt utsyn mot fugleområdene A og E, men man ser også nordover mot bryggeanlegget og fugleområdet F (se figur 2).

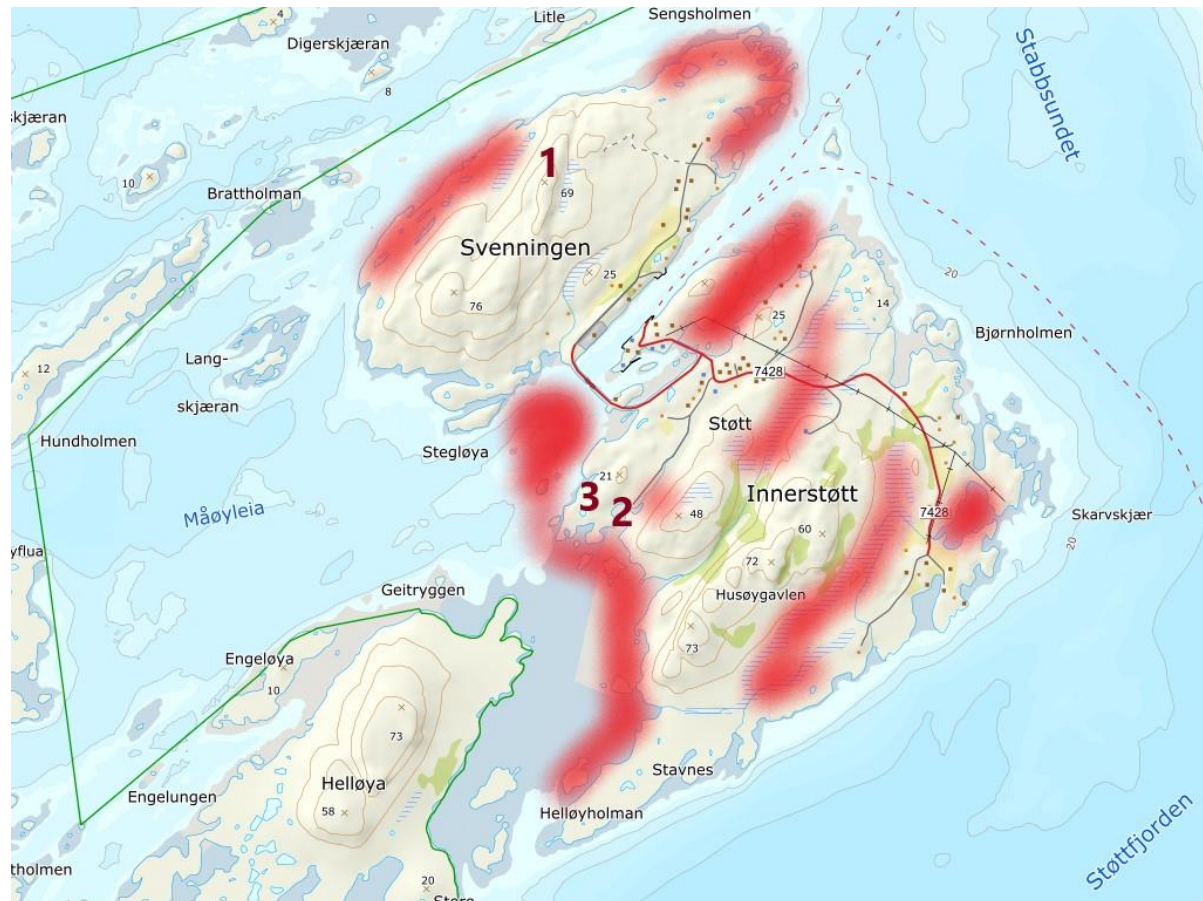

Figur 6. Fugleskjul 3. «360° View Point». Hentet fra mulighetsstudien til Biotope.

3.4 Sårbarhetsvurdering av fuglelivet på Støtt

Støtt har et svært variert fugleliv og sårbarheten vil variere med tid og sted. Innledningsvis ble det pekt på noen aktuelle faktorer som påvirker sårbarhet. Figur 7 viser et utarbeidet sårbarhetskart for fuglelivet på Støtt i hekkeperioden (fra 15. april til 31. juli). De røde feltene på kartet angir sårbare områder basert på registreringer av hekkende arter fra feltarbeidet, forekomst av våtmarker med potensielt flere sårbare bakkehekkere og viktige beiteområder i sjø for ulike sårbare arter. Plasseringene av de ulike fugleskjulene (1-3) er også angitt i figuren.

Figur 7: Sårbarhetskart over fuglelivet i hekkesesongen på Støtt. Røde felt angir sårbare områder basert på registreringer fra feltarbeidet, samt dialog med grunneier og kjentfolk.

4 Diskusjon

Støtt er utvilsomt en verdifull og attraktiv fuglekikkerdestinasjon som har potensialet til å bli mer kjent og mer besøkt av fugleinteresserte. Det Støtt kanskje mangler av eksklusive «godbitene» som f.eks. hubro og jaktfalk, tar Støtt igjen i variasjon og mangfold. Å kunne stå å speide etter pelagiske sjøfugler som havsvale, stormsvale, havsule og havhest og samtidig se hekkende fjellvåk er spesielt. Kombinasjonen av å kunne observere både sjøfugler og fjellarter, samt alt det imellom med fugler knyttet til strandsonen, kulturlandskap, våtmark, skog og hei gjør destinasjonen spesiell og med høy kvalitet.

En reisemålsutvikling i samarbeid med profesjonelle aktører som Biotope på tilrettelegging og design anses som svært positivt. Det å kanalisere ferdsel, både for å unngå spesielt sårbare områder, men også for å lede besøkende og fastboende til fine områder med høy verdi (fugleliv, landskap m.m.) og samtidig gjøre utsiktspostene til attraksjoner i seg selv har vært en suksessfaktor både i inn- og utland i områder som satser på fugleturisme (se f.eks. www.varanger.net, Bangjord m.fl. 2013).

Når det gjelder plasseringa av de tre fugleskjulene så virker dette i bunn og grunn godt gjennomtenkt. Man har tatt høyde for tilstrekkelig avstand fra viktige fugleområder (jfr figur 7), samtidig som at de er plassert på en slik måte at man får godt utsyn til de viktige fugleområdene. Spesielt virker plassering av fugleskjul 1 og 3 optimal. Her kan man dekke over store områder med kikkert eller teleskop og samtidig få ly for været uansett vindretning. Ulempen med punkt 1 og 3 er at man ikke kan forvente noe særlig nærkontakt med fuglene, fordi avstanden fra utsiktspunktet til områdene der fuglene mest sannsynligvis befinner seg vil kunne oppleves for stor. Bruk av teleskop er nødvendig ved gapahuken ved punkt 1 for å kunne få et godt inntrykk av fuglene.

Det halvt nedsenkede fugleskjulet som er tenkt plassert i fjæresona i Tyvdalen (punkt 2) blir en fin kontrast til de to utsiktspunktene. Her vil man kunne oppleve fuglene på nært hold og komme lav i terrenget som vil gi fine fotomuligheter. Betenkeligheter er knyttet til selve konstruksjonen av skjulet. Det må tas høyde for springflo og uvær som kan føre med seg rakved, søppel og tang og i verste fall fylle det halvt nedsenkede rommet man skal stå å i. Plasseringa av fugleskjul 2 vil bli i nærheten av en allerede etablert og populær gapahuk, som ligger rundt 100 meter unna enden på veien i Tyvdalen. Kan det bli litt mye med to slike installasjoner på omtrent samme sted? Vil det bli en konflikt med å ha to slike samlingsteder så nært eller vil de supplere hverandre ved at de tiltrekker seg ulike interessegrupper? Fugleskjul 3 ligger også helt i nærheten drøye 100 meter fra både den etablerte gapahuken og den planlagte plasseringa av fugleskjul 1. Riktig nok høyere opp i terrenget og i så måte har fugleskjul 3 en annen funksjon og suppler de andre to godt. Kanskje burde plasseringa av fugleskjul 2 vurderes en gang til før det blir endelig bestemt. Det opprinnelige forslaget med plassering ved det største vannet på Nordsveningen virker teknisk og konstruksjonsmessig bedre egnet, men det er usikkert hvor sårbart dette området er med tanke på hekkende og rastende fugl. Under feltarbeidet ble det registrert brunnakke (par), stokkand (M) og toppand (par).

Å ferdes i naturen gir oss mange gode opplevelser og er viktig for å pleie både fysisk og mental helse. Naturen og landskapet gir oss fritt spillerom til avkobling og tid til ettertanke. Man tar gjerne for gitt at man her i Norge kan bevege oss så å si fritt i utmarka, men det kan være lett å glemme denne fredfulle aktiviteten kan være fatal for arter som lever her og har snevre krav til eksistens. Dyrelivet har sine begrensninger. Enhver bevegelse krever kostbar energi for organismene og det er utfordrende for oss å fastslå hvor grensene mellom liv, død eller vellykket reproduksjon går. I gode år når det er mat nok til alle kan det virke som om at arter som f.eks. krykkje, fiskemåke, lunde, alke, sildemåke m.m. tåler med forstyrrelse og er mer robuste. Men i marginale år med lite mat skal det mindre forstyrrelser til for at en hekkefugl velger å gi opp hekkinga. I de tilfellene forstyrrelser fører til unødig ressursbruk i form av flykting eller jaging fra en hekkefugl øker sannsynligheten for mislykket hekking i dårlige år.

Med riktig adferd kan tillit bygges opp over tid. En unik relasjon mellom mennesker og fugl finner vi i de tradisjonelle ærfuglværene. Det tar mange år eller generasjoner å bygge opp et tillitsforhold som til slutt kan føre til at ærfuglene blir liggende på reiret og tolererer fysisk kontakt. Det vi alle kan lære av en erfaren ærfuglvokter er evnen til å skjerpe og bruke sansene for å «lese» om en fugl blir stresset og forlater reiset sitt eller om den tolererer nærværet. For å lykkes med dette kreves det gode guider som lærer seg å kjenne tålegrensene for forstyrrelser for ulike fuglearter. Eksempelvis tåler en hekkende smålom langt mindre forstyrrelser enn en hekkende krykkje. Terskelnivåene vil også påvirkes av variasjon i mattilgang, predatortrykk (mink, katt, rovfugler m.m.) og værforhold.

De fleste fuglearter anser mennesker som rovdyr. Generasjoner med jakt og fangst har bidratt til dette. Kommer vi for nært en hekkende fugl vil den flykte fra reiret eller streve alt de kan for å jage oss vekk eller avlede oppmerksomheten vår. Alle som ferdes i naturen bør kjenne til slike signaler og reagere ved å forlate området eller ta en omvei slik at den hekkende fuglen raskt kan komme tilbake til reiret sitt igjen for å fortsette ruginga eller mate og varme ungene sine. I verste fall kan utilsiktet eller bevisst uforsiktighet føre til mislykket hekking dette året.

Skulle det skje at man skremmer opp en hekkende art som man ikke så fordi arten stoler på kamuflasje og trykker på reiret helt til vedkommende er like ved bør man dekke over reiret med reirmateriale og dun. Dette for å beskytte eggene mot nedkjøling og redusere sjansen for at en rovfugl eller et rovdyr finner eggene. Dette gjelder først og fremst for andefugler som grågås, siland og ærfugl. Bildet på bilde 10 viser et reir med gåsegg før og etter tildekking.

Bilde 10: En grågås ble utilsiktet skremt av reiret. Før man forlater området bør eggene dekkes til med dun og reirmateriale. Foto: Thomas Holm Carlsen.

Enkle grunnleggende regler for skånsom ferdsel på Støtt eller tilsvarende steder langs Helgelandskysten (hentet fra G. Dahl sitt avsnitt i Vatne m.fl. 2002):

- Ikke oppholde deg lenge på steder du vet, eller har mistanke om at det hekker fugl
- Unngå å forfølge dyr, eller splitte familiegrupper på annen måte. Skremmer du fugl av reir – gå fra området snarest (dekk over reiret først hvis reiret er på bakken og har dun, se bilde 10)
- Hold kontroll med hunder og katter, de kan utrette stor skade på kort tid. Husk båndtvang!
- Følg stiene i størst mulig grad
- Vær ekstra forsiktig i kaldt og /eller fuktig vær. Nedkjøling av egg og unger kan være skadelig.
- Motorisert ferdsel i utmark er forbudt
- Enkelte områder er spesielt fredet. Verneområdene har sine egne vernebestemmelser. Støttværet naturreservat har ilandstignings- og ferdselsforbud i hekketida mellom 15. april og 31. juli. Unntak for Helløya og Hundholmen (se <https://lovdata.no/dokument/LF/forskrift/2002-12-06-1416> for gjeldende forskrift)
- Unngå ilandstigning på holmer og skjær der det finnes hekkekolonier med sjøfugl.

Kilder

Bangjord, G, Frantzen, B. & Günther, M. 2013. Fugletårn, fugleskjul og fuglestier - anlegg for økt naturopplevelse. Veileder for prosjektering av publikumsanlegg og eksempler på tilrettelegging for gode fugleopplevelser i Norge og internasjonalt. Bioforsk Temaark nr 13, 2013

Bär, A., Aune, S. & Carlsen, T. H. 2010. Sårbarhetsanalyse Vega. Status og utfordringer for ferdsel i forhold til vegetasjonens sårbarhet. Bioforsk rapport vol. 5, nr. 68.

Eide, N.E., Hagen, D., Gundersen, V., Vistad, O.I., Fangel, K., Erikstad, L., Strand, O. & Blumentrath, S. 2015. Sårbarhetsvurdering i verneområder. Utvikling av metodikk for å vurdere sårbarhet for vegetasjon og dyreliv knyttet til ferdsel i verneområder i fjellet. – NINA Rapport 1191.

Hagen, D., Systad, G.H., Eide, N.E., Vistad, O.I., Stien, A., Erikstad, L., Moe, B., Svenning, M., & Veiberg, V. 2014. Sårbarhetsvurdering i polare strøk. Gjennomgang av begrep og metoder. – NINA Rapport 1045. 53 s.

Pedersen, C. 2020. Fugler i jordbrukslandskapet: Bestandsutvikling og utbredelse. Perioden 2000-2010. NIBIO-rapport vol. 6, nr. 40.

Nettsider (URL):

www.varanger.net

www.ssb.no

www.nibio.no/tema/landskap/fugleturisme

www.artsobservasjoner.no

www.artskart.artsdatabanken.no

www.visithelgeland.com

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.